

УДК 658.012:664:338

В. В. Губіна,
викладач Кримського інженерно-педагогічного університету

ІННОВАЦІЇ ЯК ФАКТОР КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ В ХАРЧОВІЙ ПРОМИСЛОВОСТІ

Victoria V.Gubina,
teacher Crimean Engineering and Pedagogical University

INNOVATION AS A FACTOR OF COMPETITIVENESS IN THE FOOD INDUSTRY

У статті розглянуто причини стримування інноваційного процесу, описано центр стимулювання інновацій, перераховано основні функції і завдання, які він виконує, а також зроблено висновки, що необхідно для створення умов проведення структурних перетворень в українській промисловості і більш повної реалізації її інноваційного потенціалу.

В статье рассмотрены причины сдерживания инновационного процесса, описан центр стимулирования инноваций, перечислены основные функции и задачи, которые он выполняет, а также сделаны выводы, что необходимо для создания условий проведения структурных преобразований в украинской промышленности и более полной реализации ее инновационного потенциала.

The article examines the reasons for containment of the innovation process, described stimulating innovation center, are the main functions and tasks that it performs as well as it was concluded that it is necessary to create conditions of structural change in Ukrainian industry and a realization of its full innovation potential.

Ключові слова: інтеграція, інновація, центри стимулювання інновацій, механізми розвитку, іноземні інвестори, інноваційна активність, центр стимулювання інновацій.

Ключевые слова: интеграция, инновация, центры стимулирования инноваций, механизмы развития, иностранные инвесторы, инновационная активность, центр стимулирования инноваций.

Keywords: integration, innovation, stimulating innovation centers, mechanisms of development, foreign investors, innovative activity, stimulating innovation center.

Вступ. В умовах сучасного висококонкурентного ринку стратегія інноваційного розвитку стає вирішальним фактором успіху, що дозволяє забезпечити лояльність клієнтів підприємства і стабільно високі економічні результати. Більшість керівників розуміють необхідність інноваційної стратегії, однак лише на деяких підприємствах вдається впроваджувати її системно і послідовно, приділяючи особливу увагу внутрішнім бізнес-процесам.

Метою дослідження є визначення методологічних підходів до формування механізму управління конкурентоспроможністю харчової промисловості.

Аналіз останніх публікацій. Теоретичні та практичні аспекти управління конкурентоспроможністю відображено в працях як закордонних вчених-економістів – І. Ансоффа, М. Портера, А. Томпсона, Р. Фатхутдінова, так і вітчизняних дослідників – В. Герасимчука, Г.С. Бонадренка, та можна виділити праці Л. Піддубної, Н. Тарнавської, зокрема харчових – Л. Гринівої, О. Кошулько, В. Слободянюк.

Виклад основного матеріалу. Інноваційний розвиток промисловості передбачає реалізацію чотирьох процесів: виявлення можливостей промислового виробництва для створення нових продуктів і послуг; управління портфелем досліджень і розробок та їх фінансування; проектування і розвиток нових продуктів і послуг; просування нових продуктів і послуг на ринок.

Для вирішення завдання розвитку промисловості України на переважно інноваційній основі необхідні наступні передумови. По-перше, чітке визначення стратегічних пріоритетів розвитку промисловості на інноваційній основі. По-друге, має бути створений механізм запуску і розумної підтримки інноваційно - перспективних компаній, в тому числі, і в середовищі малого та середнього підприємництва. По-третє, слід реалістично оцінити, на які джерела інноваційного зростання в сфері промисловості (фінансові, інституційні, кадрові та ін.) може спиратися країна в найближчій і в довготривалій перспективі. Нарешті, по-четверте, повинні бути усунені інституційні перешкоди на шляху інновацій, деформуючі умови нормальної конкуренції і вільного підприємництва на українських ринках.

Система фінансування інноваційної діяльності складається з взаємопов'язаних елементів з ієрархічною співвідповідністю і специфічними функціональними особливостями. Ця система включає в себе: джерела надходження фінансових коштів для здійснення інноваційної діяльності; механізм акумуляції коштів, що надходять з різних джерел; інструменти вкладення мобілізованого капіталу; механізм контролю за інвестиціями; механізм забезпечення повернення авансованих в інноваційні процеси засобів.

Для України характерна дуже низька інноваційна активність приватнопідприємницького сектору (в середньому інновації використовують менше 10% промислових підприємств). [3]. Стимулювання інноваційного процесу безпосередньо в середовищі приватного бізнесу відбувається під впливом ряду причин, до яких можна віднести:

- 1) низька затребуваність інновацій в українській економіці, пов'язана з її монополізацією, слабкістю механізмів конкуренції, відсутністю необхідних інститутів інноваційного менеджменту та ін.;
- 2) низька платоспроможність споживачів інноваційних продуктів внаслідок невисоких доходів основної маси населення, неготовності платити вищі ціни за якісну продукцію, а також нездатність підприємств купувати високоякісне обладнання через постійні обмеження у доступі до ресурсів банківського кредитування;
- 3) недостатня чисельність висококваліфікованих фахівців, здатних працювати в інноваційній сфері, особливо, в галузях промисловості. В даний час тільки 5% економічно активного населення України належить до категорії висококваліфікованих фахівців, в той час як у розвинених країнах цей показник становить близько 50%;
- 4) відсутність цілого ряду спеціалізованих інститутів (у тому числі, і спираючихся на цільову державну підтримку), що забезпечують функціонування економіки інноваційного типу в усіх її складових (організація і управління розробками; їх фінансування, маркетинг, комерціалізація та ін.);
- 5) відсутність ефективної державної інноваційної політики, що спирається на імператив підвищення якості «людського капіталу» як головної рушійної сили всіх перетворень в сучасній економіці.

Процеси інноваційного розвитку української промисловості, що забезпечують підвищення її конкурентоспроможності, гальмуються низкою факторів, пов'язаних з неадекватністю та неефективністю дії державних інститутів інноваційної політики та джерел її фінансування. Державна політика в інноваційній сфері складається з двох складових: прямого стимулювання наукомістких виробництв і залучення в економічний обіг результатів науково-технічної діяльності, створених за рахунок бюджетних коштів, і непрямого стимулювання, включаючи податкові пільги, умовно-зворотні кредити та інші важелі. До числа заходів прямого бюджетного фінансування можна віднести кошторисне фінансування бюджетних наукових організацій; державне замовлення на виробництво і поставку наукової продукції; гранти на наукові дослідження і публікації результатів проведених досліджень; бюджетне субсидування організацій, що здійснюють роботи, формуючі інноваційне середовище.

Щоб зразки інноваційної промислової продукції стали конкурентоспроможним українським товаром на світовому ринку, необхідні технологічно оснащені виробництва, висококваліфіковані кадри і якісно нова система фінансування інноваційної діяльності. У цих цілях Урядом України має бути розроблена і реалізована спеціальна програма, спрямована на створення умов для розвитку інноваційних галузей економіки. Зокрема, доцільне збільшення обсягів фінансування інноваційних компаній, продуктивно працюючих на територіях промислово-виробничих особливих економічних зон (ОЕЗ). [1]

Однак поки ці заходи не представляються достатніми. Для створення умов проведення структурних перетворень в українській промисловості і більш повної реалізації її інноваційного потенціалу, для випереджаючого розвитку наукоємного виробництва, необхідно:

- Вжити заходів щодо забезпечення переробки більшої частки продукції паливно-енергетичного комплексу на територіях сировинних регіонів і формування механізму управління розвитком інвестиційної діяльності, інтегрованої по вертикалі (одногалузевої концентрації) і по продуктивній орієнтації - сировинний сектор → глибока переробка → наукомісткий продукт;

- Перейти від моноспеціалізованої економіки ряду регіонів до диверсифікованої, в першу чергу, за рахунок розвитку інноваційної сфери, перепрофілювання підприємств колишнього оборонного комплексу;

- Концентрувати фінансові ресурси інвестиційно малопривабливих регіонів з різних джерел (включаючи цільові державні кошти) із забезпеченням необхідних умов для їх інвестування в наукоємні галузі;

- Підвищити ефективність прямого бюджетного фінансування інновацій, до якого відносяться кошторисне фінансування наукових організацій, що є бюджетними установами; державне замовлення на виробництво і поставку наукової продукції; більш широке використання грантів на наукові дослідження і публікації результатів проведених досліджень; бюджетне субсидування організацій, здійснюючих роботи, які формують інноваційну сферу і комерціалізацію готових інновацій.

Необхідне також істотне підвищення зацікавленості кредитних установ у фінансуванні інноваційної сфери. Для цього доцільно скоротити оподаткування прибутку банку на обсяг додаткових витрат, пов'язаних з наданням кредитів інноваційного характеру, а також зменшити розмір обов'язкових резервів в Банку України для комерційних банків, що кредитують інноваційні проекти вітчизняних підприємств. Можна також гарантувати своєчасне повернення отриманих підприємствами - інноваторами кредитів від комерційних банків шляхом безвідсоткового кредитування (рефінансування) з боку Банку України, в т.ч. і на певні терміни пролонгування цих кредитів. [2]

Організаційні інновації повинні бути спрямовані на створення необхідних умов для забезпечення реалізації інноваційного потенціалу організацій, вдосконалення господарських зв'язків, інтеграції підприємств харчової промисловості з сільськогосподарськими підприємствами, зокрема, з фермерськими господарствами, і створення на їх основі малих підприємств.

Необхідність інтеграції інновацій різного типу, що забезпечують синергетичний ефект, обумовлена особливостями харчової промисловості. Так, зі специфікою переробки (технології) однієї і тієї ж сировини пов'язана розробка принципово нових продуктів, при цьому враховується попит різних категорій населення. Маркетингові інновації сприяють швидкому поширенню продукту при різноманітності його розфасовки і, в той же час, забезпечуючи збільшення терміну зберігання, можуть сприяти підвищенню його масовості. Розвиток малих виробництв і переробка сільськогосподарської сировини на місці його виробництва знижує його втрати, а в ряді випадків - підвищує якість продукції. Обґрунтована інтеграція різних типів інновацій сприятиме модернізації харчової промисловості, забезпечення імпортозаміщення, підвищення якості та конкурентоспроможності продуктів харчування.

У зв'язку із вступом України до Світової Організації Торгівлі (СОТ), питання активізації інноваційної діяльності в харчовій промисловості стають особливо актуальними. В умовах відкриття ринків виникає загроза різкого збільшення імпорту продовольства, що може призвести до погіршення становища національних виробників.

Розвиток сучасних технологій вимагає модернізації основних виробничих фондів, що створюють основу для здійснення інноваційних процесів, що пов'язано з істотними капітальними вкладеннями.

Першим за значущістю чинником, як показують статистичні дані, які обмежують інвестиційну діяльність в харчовій промисловості, є нестача власних фінансових коштів, другим - високий відсоток комерційного кредиту, третій - невизначеність економічної ситуації в країні

Для зміни ситуації необхідно, як показав світовий досвід, створення агропромислових холдингів, що охоплюють повний цикл створення, виробництва та реалізації продукції, що дозволить галузі досягти довгострокових конкурентних переваг за рахунок їх великого інвестиційного потенціалу та привабливості для великих інвесторів.

В Україні більшість підприємств харчової промисловості традиційно відносяться до малого бізнесу, що робить істотний вплив на розвиток інноваційної діяльності. Доцільне створення регіональних інноваційних центрів стимулювання інновацій з формуванням при них венчурних фондів, завданням яких має стати регулярна робота з відбору і надання допомоги в реалізації інноваційних проектів середніх і малих організацій.

Заходи державної підтримки малого бізнесу, зокрема, організацій з виробництва продукції повсякденного попиту з урахуванням крокової доступності до споживачів можуть мати суттєве значення. Важливо забезпечити взаємодію банківського сектору з малим бізнесом, включаючи розширення кредитування при одночасному посиленні контролю за використанням кредиту. Можливе надання пільгової оренди, відстрочення та розстрочок податкових платежів. Надання пільгових кредитів і зниження регіональних податків інноваційним і венчурним підприємствам, зрештою, буде стимулювати інновації в харчовій промисловості. [4]

Негативний вплив на інноваційну діяльність в галузі надає відсутність необхідної кількості та якості сировини, що актуалізує проблему зростання сільськогосподарського виробництва. Це завдання може бути вирішене за допомогою інтеграції харчової промисловості та сільського господарства в умовах створення агропромислових об'єднань.

Невідповідність рівня підготовленості фахівців середньої і вищої ланки вимогам інноваційної економіки негативно впливає на інноваційну діяльність в галузі, що обумовлено відсутністю необхідного обсягу навчального обладнання, що забезпечує формування ключових компетенцій учнів в галузі практичної інноваційної діяльності. Ключовим напрямком зниження впливу цього фактору є застосування зарубіжного досвіду і створення двостороннього зв'язку навчальних закладів і підприємств харчової промисловості, які повинні надавати свою допомогу в організації навчального процесу (екскурсії на виробництво, надання місць для проходження виробничої практики, підготовка випускних кваліфікаційних робіт з виходом на реальне виробництво).

До визначення стимулювання інновацій в економічній літературі виділяються два підходи. Істотна відмінність між ними полягає в тому, що одні фахівці розглядають стимулювання інновацій як процес використання стимулів від розробки до впровадження інновацій у виробництво, а інші як сукупність соціально-економічних, правових, ідеологічних та інших умов, що сприяють інноваційній діяльності. У дослідженнях в основному пропонується дотримуватися другого підходу. У цьому зв'язку може бути дане наступне трактування терміну «стимулювання інновацій» - створення умов, що спонукають господарюючі суб'єкти до здійснення продуктивних, технологічних, маркетингових та організаційних інновацій як основи підвищення якості та конкурентоспроможності продукції, що випускається, і забезпечення імпортозаміщення.

Ряд проблем і безліч чинників, що перешкоджають інноваційному розвитку харчової промисловості, актуалізує завдання формування в галузі багаторівневого (державна, регіон, галузь, підприємство) організаційно-економічного механізму управління інноваціями, який повинен стимулювати внутрішні та зовнішні впливи на суб'єкти інноваційної діяльності.

На рівні держави потрібна розробка Стратегії стимулювання інновацій в харчовій промисловості на довгострокову перспективу з розбивкою за підгалузями. У документі має відображатися прогноз інноваційних потреб кожної підгалузі, намічені проблеми і завдання, визначені фактори, що сприяють і перешкоджають впровадженню інновацій, і розроблена адекватна система стимулювання інновацій. У Стратегії повинні бути виділені пріоритетні напрями інноваційної діяльності, виявлені реалізовані інноваційні проекти та можливості участі в них наукових та освітніх установ, визначені склад задіяних у них учасників, взаємозв'язок реалізованих інновацій та їх вплив на ефективність діяльності галузі, включаючи створення нових робочих місць, підвищення якості та обсягу виготовленої продукції, собівартості її виробництва, канали реалізації, ефективність бізнесу в цілому.

Галузевий рівень передбачає розробку послідовності та взаємозв'язку інновацій на різних стадіях виробничого циклу в харчовій галузі, інтеграцію підприємств для створення і реалізації інновацій, економічну зацікавленість в реалізації інновацій її учасників, екологічні та соціальні наслідки інновацій.

Механізм управління інноваціями в харчовій промисловості, що формується на рівні регіону, має особливе значення. По-перше, це пов'язано з тим, що більшість підприємств харчової промисловості працюють на рівні регіональних, а іноді і місцевих ринків. По-друге, розвиток середнього та малого бізнесу в рамках харчової промисловості посилює роль регіональних органів управління в розвитку галузі. При формуванні механізму управління інноваціями можуть бути задіяні адміністративні, економічні стимули, щоб забезпечити раціональне використання продуктивних сил регіону, вдосконалення господарських зв'язків між підприємствами регіону і з організаціями інших територій. Враховуючи важливе соціальне значення харчової промисловості, стимулювання інновацій для її розвитку сприятиме підвищенню рівня життя і задоволеності населення.

З метою інтеграції інновацій різного виду і прискорення їх використання в організаціях регіону доцільне створення центрів, які займалися б проблемами взаємодії наукових, освітніх та виробничих структур, надавали консультаційну та інформаційну підтримку інноваційному бізнесу, брали участь в розробці методів стимулювання інноваційної діяльності, здійснювали пошук джерел фінансування інноваційних проєктів, а також здійснювали контроль за витрачанням залучених коштів.

Головна мета їх функціонування - створення умов для активізації інноваційної діяльності в харчовій промисловості по всьому ланцюжку створення вартості. Організаційна форма - саморегульована організація, що об'єднує представників бізнес - спільноти, регіональних і муніципальних органів влади, громадських професійних організацій, потенційних інвесторів і мешканців регіону, в якому створюється центр стимулювання інновацій в харчовій промисловості.

Центри стимулювання інновацій повинні здійснювати такі основні функції:

- Створення умов для взаємодії організацій і підприємств, які виробляють і реалізують продукти харчування (представників сільського господарства, харчової промисловості, харчового машинобудування, торгівлі);

- Пошук джерел фінансування інноваційних проєктів в харчовій промисловості;

- Контроль витрачання залучених ресурсів і якості інноваційної продукції.

В якості додаткових функцій можуть виступати:

- Допомога в реалізації інноваційної продукції;

- Формування законодавчих ініціатив щодо удосконалення методів стимулювання інноваційної діяльності, а також участь у створенні нових методів стимулювання інновацій, адаптованих до галузевих особливостей харчової промисловості.

Робота центру безпосередньо полягає в наступному:

- Визначення об'єктів і напрямів стимулювання інновацій;

- Постановка цілей і завдань стимулювання інновацій;

- Залучення учасників інноваційного процесу і здійснення їх взаємодії;

- Пошук джерел фінансування інноваційних проєктів;

- Контроль за витрачанням залучених фінансових ресурсів і перевірка якості інноваційної продукції, а також допомога в її просуванні на ринок і реалізації.

Показниками ефективності роботи центру стимулювання інновацій в харчовій промисловості можуть виступати такі показники:

- Зростання витрат на НДДКР підприємств харчової промисловості,

- Оновлення асортименту продукції,

- Використання нових технологій, що вимагають введення нового обладнання, кількість інноваційно-активних і новостворених інноваційних підприємств,

- Питома вага інноваційних підприємств, з «віком» більше 3 років для конкретних регіонів,

- Зростання обсягу виробництва продукції на підприємствах харчової промисловості,

- Підвищення рентабельності діючих підприємств харчової промисловості, в тому числі рентабельності витрат, продажів, активів, власного капіталу,

- Підвищення задоволеності населення забезпеченням продуктами харчування,

- Оцінка продовольчої безпеки регіону.

Висновок. Очікуваний ефект від реалізації організаційно-економічного механізму і створення центру стимулювання інноваційної діяльності дозволить підвищити якість продуктів харчування місцевих виробників, поліпшити систему збуту і забезпечити інноваційному процесу в харчовій промисловості регіону безперервний характер.

Список використаних джерел:

1. Заяць В. М. Методи, алгоритми та програмні засоби для моделювання і аналізу динаміки складних об'єктів і систем на основі дискретних моделей: [монографія] / Заяць В. М. – Львів : Новий світ-2000, 2009. – 400 с.
2. Керцнер Г. Стратегическое управление в компании. Модели зрелого управления проектами / Керцнер Г. – [пер. с англ.]. – М. : ДМК Пресс, 2010. – 320 с.
3. Кіндрацька Г. І. Економічний аналіз : підручник / Кіндрацька Г. І., Білик М. С., Загородній А. Г. – К. : «Знання», 2008. – 487 с.
4. Мних Є. В. Фінансовий аналіз : навч. посіб. / Мних Є. В. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2010. – 412 с.

Стаття надійшла до редакції 20.07.2013

ТОВ "ДКС Центр"